

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA SEPTIMA

AUCTORE E. DE EVESHAM.

Venerabili domino et patri Henrico Dei gratia abbati Croylandiæ, E. humiliter dictus monachus de Evesham, salutem in salutis auctore.

Virorum illustrium et præsertim sanctorum vitam et exitum litteris tradere, satis et provide majorum nostrorum sanxit auctoritas. Hinc enim et Deus laudatur, qui gloriosus est in sanctis suis, et posteri ædificantur laudabili præcedentiq̄ exemplo provocati. Inter hos quasi quidam Lucifer in fine dierum istorum malorum, tanquam in fine cujusdam tenebræ et lædiosæ noctis, effulsit beatus neomartyr Thomas, cujus vita quam fuerit laudabilis et mors quam pretiosa, virorum authenticorum, qui super his scripserunt testantur volumina. Qui quoniam plures erant, nec poterat fieri quin alicui aliquid deesset, quod alter forte haberet, jussit paternitas vestra ut in scriptis singulorum codicibus ea tantum ab unoquoque exciperem et excerpta seriatim ordinarem quæ ad historiam de martyre continuandam sufficerent. Tale aliquid ex ipsis evangelii legimus factum ab eo qui nobis ex quatuor unum fecit. Nam et hic quatuor fuerunt auctores, Joannes epi-

scopus Carnotensis, Alanus abbas Teokesbiriensis, Willelmus subprior Cantuariensis, et magister Herbertus de Boseham. Benedictus enim abbas Burgi de fine tantum et de his quæ post finem contigerant scripsit.

Hærebam, fateor, ad jussionem vestram, et licet commendabile esset, opus tantum cum viribus metiens manum continui; sed impulit cunctantem dignatio vestra una mecum opus aggrediens.

Jussus igitur et auxilio vestro pariter fretus, parui ut potui: vos, an vobis satisfecerim, judicate; cæteri, ut volunt, æstiment. Si quis melius ordinare poterit, non invidebo. Ego quidem exemplo dedi, et quasi viam ostendi. Opusculum illud in tres partes divisum est: prima primordia viri sancti et cætera usque ad exilium continet; secunda in exilio gesta; tertia martyrium et quæ post martyrium gesta sunt. Ut autem sciatur quid de unoquoque assumptum sit, ubicunque stylus variatur, nomen auctoris capitulo illo prænotatur. Valeat paternitas vestra in Domino

(Ita explicit prologus; sed ipsum opus idem est cum Quadrilogo a Lupo edito; quocirca, quoniam de isto Quadrilogo infra dicturi sumus, festinemus jam ad translationem beati Thomæ, quam idem E. de Evesham, quicumque fuerit, qui hanc Vitam compilavit, ad finem operis sui adjecit.)

INCIPIT TRANSLATIO BEATI THOMÆ MARTYRIS.

Anno quinquagesimo passionis gloriosissimi martyris Thomæ Cantuariensis archiepiscopi, venerabilis pater Stephanus successor ejus, quartus scilicet ab eo, et conventus Ecclesiæ Cantuariensis, corpus pretiosi martyris prænominati transferre satagentes, omnia quæ ad tantam solemnitatem credebant esse necessaria studiosissime procurabant. Præmissis siquidem ut decet jejuniis et orationibus, jam dictus archiepiscopus et Ricardus episcopus Salesbiriensis et Ecclesiæ Cantuariensis conventus, quinto Kalendas Julii in principio noctis, in crypta, ubi corpus beati martyris jacebat, sicut constituerant, convenerunt, et postquam aliquandiu vacaverant orationi, lapidem

marmoreum, quo sepulcrum martyris tegebatur, amoveri fecerunt. Omnibus itaque qui aderant intuentibus, inventum est illud organum quondam Spiritus sancti in vestibus sacerdotalibus, licet ex vetustate pro parte consumptis, et cæteris insignibus quæ summi sacerdotis decuerant sepulturam.

Lacrymantibus igitur præ gaudio cunctis et orantibus, monachi ad hoc deputati, corpus pretiosum manibus assumentes, archiepiscopo in capsâ reponendum tradiderunt. Cæteris itaque cœptis orationibus insistentibus, archiepiscopus a prædiciis fratribus corpus excipiens, totum in feretro suis manibus collocavit, exceptis paucis ossiculis, quæ extra

capsam retinuit, magnis viris et ecclesiis ad honorem ipsius martyris distribuenda. Corpore siquidem per manus archiepiscopi decenter disposito, capsula firmissime clavis ferreis obseratur, et manibus monachorum ad locum honestum et feretrum deportata, usque ad diem translationis solemniter faciendæ secretius et conservata.

MIRACULUM. Celebrandæ translationis instante die, confluit populus innumerabilis Cantuariam, ut et martyri debitum honorem impendat et ejusdem suffragia in suis necessitatibus consequatur. Intererant siquidem huic solemnitati venerabilis pater Pandulfus, apostolicæ sedis legatus, Stephanus Cantuariensis, Willelmus Remensis archiepiscopus, Henricus rex Angliæ cum omnibus suis et proceribus, episcopi quoque, abbates et priores, cæterique viri ecclesiastici diversarum regionum, quos singillatim enumerare prætermittimus, ne multitudo fastidium inferat auribus audientium. Populus autem tantus ad hoc festum confluerat, ut civitas Cantuariensis et villæ vicinæ cum adjacente regione multitudinem vix capere potuissent.

MIRACULUM. Instabat hora tertia Nonarum Julii, cum rex, archiepiscopi, episcopi, abbates, principes et magnates, qui convenerant, præfatum thesaurum de crypta, ubi reconditum erat, ad altare sancti martyris bajulantes, in conspectu populi in loco ad hoc præparato reposuerunt, et hunc ibidem securissime obsignant, quod de die supererat in laudibus martyris et lætitia cordis in Domino deduxerunt. Quod igitur devotio fidelium martyri debuit fideliter impendit. Sed et martyr suæ gratiæ solatia suis fidelibus non subtraxit, nam cum archiepiscopus et conventus cæterique fideles et præcipue Londonienses opes suas et operam effunderent ut honori martyris nihil deesset, quod per eorum industriam posset explicari, ipse martyr quasi inesse devotis rependens, præambulis, comitantibus et sequentibus signis et miraculis totam solemnitatem suæ translationis adornavit.

MIRACULUM. Modicum tempus ante translationem beati Thomæ restat venturum, et ecce mulier quædam Kembella filiolam unam tantum habebat superstitem de quatuor, quos de viro suo susceperat, quæ graviter incipiens ægrotare et in gremio matris mortua est. Mulier ergo filiam plangens lacrymis et gemitu modum excedere videbatur. Accurrens autem matrona nobilis vidua quidem, illius videlicet domina villæ, mota plangentis lacrymis et morte puellæ docta divinum auxilium invocare, arripuit filiam et ad matrem ejusdem subsidium invocans defunctæ mensuravit et surrexit puella. Mater et ejus cum candelam fecisset, et eam ad sanctum Thomam mittere cogitaret, puella rursus ægrotavit, et ut mater testata est, iterum expiravit. Illa vero recolens se minus gratam et devotam martyri existisse, vovit se puellam ad sanctum Thomam ducturam si eam secundo de mortuis revocaret. Gloriosus igitur martyr rigorem justitiæ temperans,

A per gratiæ suæ lenitatem puellam mortuam iterum vivam matri resignavit.

MIRACULUM. Quidam vir Devisis cum multis aliis orationis causa limina beati Thomæ in ipsius translatione volens visitare, ad pontem Braanfordiæ prope Londoniam venit. Circa medium igitur pontis obvians carro, in aquam projectus est. Ille vero non inmemor sui sanctum Thomam jugiter invocavit, petens ne suum peregrinum perire permetteret. Quinque igitur ad aquæ fundum immersus et toties ad aquæ summitatem reversus ad aridam rejectus est. Qui cum magna admiratione contestatus est, se nec in ore, nec in naribus, vel in auribus aliquam aquæ molestiam sensit. Eundem quoque virum alius quidam comitans pallium amisit in eodem loco ubi prior in aquam ceciderat, et in annum pannum submersum non potuit hactenus quisquam invenire. Miles quidam de comitatu Northamptoniæ viduam quamdam duxit in uxorem; cujus filius, puer triennis, quem de viro suo priore suscepit, ante militem jam dictum prandentem quadam die stans ad mensam de manu militis buccellam carnis ore suscepit. Puer autem morsellum glutire volens, strangulatus et mortuus est. Mater igitur primum suspectum habens militem de morte filii sui, clamans et lacrymans pluries geminando homicidam appellavit. Miles vero quamvis sanam habens conscientiam, tamen quia victus erat primum vehementer confessus est et surgens argentum super puerum complicit, vovens se puerum ad sanctum Thomam ducturum, si eum vita redonaret. Paululum igitur post votum illis quid Dominus facturus esset expectantibus de gutture pueri buccella carnis quæ vitæ viam præcluserat, in os resiliit. Puer vero paulatim reviviscens ad plenum per merita martyris est vita redditus et amicus.

MIRACULUM. Miles quidam comitissæ Elugi, Robertus nomine, cum filio suo duodenni Robertulo nomine, iter arripuit versus Cantuariam, ut beati Thomæ limina orationis causa visitaret. Qui ingressus mare apud Wythsand fere usque ad medium maris prospere navigavit. Ille vero prædictus filius ejus somno gravatus ut vel urinam vel quidpiam faceret, ad proram navis perrexit; et dum incante staret, in mare lapsus est. Quod cum vidisset pater, exclamavit dicens: « Sancte Thoma, miserere mei, et conserva mihi filium meum; » puer vero in mare paululum mersus et statim ad superficiem aquæ revectus ait: « Sancte Thoma, si vis, potes me adjuvare. » Interim navis impulsu venti a loco ubi puer cecidit avulsa est, quantum arcus bis vel ter sagittam jacere posset. Tunc nautæ ad clamorem militis velum dimiserunt et navem licet cum difficultate ad quærendum puerum retrorserunt. Elapso itaque unius horæ spatio vel sicut miles ipse protestatus est, quantum posset in equo moderate ambulando duas leugas vel tres Gallicas perfecit, ad puerum pervenerunt, invenientes eum sedentem super aquas et nihil mali habentem, excepto quod

in casu suo parum aquæ salsæ hauserat. Cum autem puer vidisset navem a se recedentem, nimio dolore et desperatione vitæ absorptus, ut dolorem cordis morte corporis terminaret, caput mersit in

A mare, ut citius interiret. Assumptus igitur puer in navem, hæc patri sciscitanti retulit, adjectique quod cum se ipsum mergere vellet, quidam episcopus eum, ne mergi posset, supportavit.

SANCTI THOMÆ

CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS

VITA OCTAVA.

Auctoribus Henrico abbate et Rogerio monacho Croilandia.

EPISTOLA HENRICI ABBATIS

AD STEPHANUM LANGTON CANT. ARCHIEP.

Reverendissimo patri et domino in Christo dilectissimo sancto Stephano Dei gratia Cantuariensi archiepiscopo, totius Angliæ primati et sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinali, devotus filius suus H. . . permissione divina abbas Croilis, salutem et tam devotam quam debitam in omnibus reverentiam.

Si mihi, prout adjacet velle, suppeteret et posse, sanctam paternitatem vestram quam in Christo sinceræ dilectionis amplector affectu. . . Exigit enim et gradus vestri sublimitas et vitæ vestræ sanctitas, ut ab omnibus omnis vobis impendatur honor ac reverentia, corde magno et animo volenti. Vos namque tanquam novus Beseleel tabernaculum Domini mysticum, id est sanctam Ecclesiam, insigniter ædificatis et ornatis. Unde divinæ gratiæ gratias exsolvimus uberes et devotas, quæ nobis in persona vestra idoneum procuravit archipræsulem ac primatem habentem jugiter penes se cum tintinnabulis sacre prædicationis malogranata fructuosæ operationis. Doctrina vero, cujus prærogativa præminetis ad bene vivendum, efficaciter vos informat et sobrie et juste et pio juvamine. Opera siquidem vestra, reverendissime Pater, testimonium perhibent de vobis quod beatissimo martyri Thomæ prædecessori vestro conformes fueritis et sitis, non solum per expressam morum similitudinem, verum etiam per exilii cæterarumque molestiarum fortem et æquanimam perpersionem. Unde credendum est quod sicut participes exististis tribulationum, sic eritis et consolationum, et sicut compassi estis, ita favente Domino et conregnabitis. In hujus rei argumentum fidei nostræ solidati spei anchoram insistentes, et gloriæ gloriosi martyris, qua gaudet in cælis, in terris adjicere quodammodo volentes, lucernam corporis ejus super candelabrum ponere statulistis, ut de sub modio terræ translatum luceat apertius his qui ad eandem gloriam suspirant. Hinc est quod et par-

B vitatem meam inter alios ad illam gloriosam translationem nostri gratia litteratorie dignati estis invitare. Unde dignationi ac dominationi vestræ devotissimas rependo gratiarum actiones, et quia non ambigo quin insigni solemnitate multi multas ut dignum est facturi sint oblationes ad honorem sacratissimi martyris et ob reverentiam vestri, ego aliquid pro modulo meo cupiens offerre librum de sanctitate et magnificentia ejusdem martyris apud vos compilatum excellentiæ vestræ dignum duxi destinare. Cujus quidem compilationis modum necnec et totius voluminis seriem prologus subscriptus evidenter declarat, qualiter videlicet ipsa compilatio sumpta sit ex scriptis quinque historiographorum, contineatque gloriosi martyris originem et vitam, studia et gesta, exilium et agonem, passionem et canonizationem : qualiter etiam ex epistolis dicti martyris quas videlicet vel ille aliis, vel alii illi vel pro illo vel contra illum vel alii scripserunt, locis competentibus congruenter insertis præfata compilatio non modicæ robor habeat auctoritatis. Licet ergo pretiosi martyris vita et passio luculenter a nobis tradita sit, fortassis memoriæ litterarum hoc tamen volumen, cum vobis vacaverit, plenius inspectum, ut opinor, habebitis acceptum. Humiliter igitur et devote vestræ supplico sanctitati, quatenus librum hunc ad laudem et gloriam beatissimi martyris necnon ad ædificationem fidelium studiose et ut credo, fructuose compositum, vice munusculi dignanter suscipere velitis. Cujus primum ac primicialem usum vestræ reservam paternitati rogans affectuose quatenus eidem si placet correctionis vestræ limam apponatis, ut sic deinceps aliis acceptior fiat et gratior ad legendum. Cum sicut ex sapientia vestra commendationem, ita ex excellentia vestra non mediocrem apud posteros assequi meruerit approbationem : ad honorem martyris et multorum utilitatem. Bene valeat in Domino sancta paternitas vestra.